№ 125 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 2 — 1889 — ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 2 № 125

ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի։
Առանձին համարները 7 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ», կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1890 ԹՒԱԿԱՆԻՆ

„ՄՇԱԿ"

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Կը հրատարակվի Թիֆլիսում, նոյն դիրքով և նոյն պրօգրամմայով։ Մենք ստանում ենք սեփական ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլի է, վեց ամսվանը 6 րուբլի։

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բարօնսկայա և Բաղարնայա փողոցների անկիւնում, Թամամշևի տանը)։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція газеты «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ժանգոտած մետաղ. Այժմեան գիւղացիները. Նամակ Երևանից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գերմանիայի ազդեցութիւնը. Նամակ Թիւրքիայից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակներ Թիւրքաց Հայաստանից.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԺԱՆԳՈՏԱԾ ՄԵՏԱՂ

—

Կարդալով այդ վերնագիրը, ընթերցողը գուցէ կը կարծէ, թէ մենք մտադրութիւն ունենք խօսելու մեր հայրենի Կովկասի բազմատեսակ հարուստ հանքերի-մետաղների մասին, որոնք գետնի տակ թաղված մնալով չեն մշակվում և այդպիսով արդիւնք չեն տալիս, ժանգոտում են և չեն նպաստում ժողովրդի նիւթական հարստութեան։

Ոչ. մենք հեռու ենք այդ մտքից, և «ժանգոտած մետաղ» վերնագրով՝ այս անգամ պսակում ենք մի որոշ շրջանի կենդանի արարածների բարոյական ժանգը։ Եւ ահա թէ ինչու։

Մեր երկրի մեծ քաղաքներում, որտեղ իգական միջնակարգ դպրոցներից արդէն դուրս են գալիս աղջիկներ՝ միջնակարգ ուսումով, սկսել է կազմակերպվել օրիորդների մի որոշ շրջան, այն է միջնակարգ և կամ երբեմն աւելի բարձր ուսում ունեցող օրիորդների և կանանց մի շրջան։ Ճշմարիտ է, ուսում առածները և նոյն իսկ գրագէտները մեզ մօտ չնչին տոկոս են կազմում, բայց եթէ թողնենք գիւղական ազգաբնակութիւնը և վերցնենք միայն փոքր ի շատէ մեր քաղաքների կեանքը, հեշտութեամբ կը համոզվենք, որ այդտեղ ամեն քայլափոխում կարելի է պատահել միջնակարգ իգական դպրոցներից աւարտած օրիորդների, որոնք ամեն մի պատահածի առաջ պատրաստ են պարծենալ իրանց աւարտման վկայականով և նրա մէջ նշանակած 5-երով և 5 ու խաչերով։ Վիճակագրական տեղեկութիւններ մեր միջնակարգ և բարձր ուսում ունեցող օրիորդների մասին չունենք,—առհասարակ ոչինչի մասին մենք վիճակագրական տեղեկութիւններ չունենք,—բայց առանց վիճակագրական ճիշդ թւերի էլ պարզ երևում է, որ այդ տեսակ ուսեալ օրիորդների թիւը՝ մանաւանդ մեր գլխաւոր քաղաքներում, շատ մեծ է և շատ ու շատ ընտանիքներում կարելի է տեսնել աղջիկներ՝ այդպիսի ուսումով....

Բայց հետաքրքրական է իմանալ՝ ինչպէս են գործադրում մեր անմշակ, ուսեալ տարրերի կարօտ կեանքի մէջ այդ տեսակ օրիորդներ և կանայք իրանց ուսումը, ինչպէս են օգտվում նրանք իրանց դիպլօմներից, ինչ նորութիւն են մտցնում իրանց ուսումով շրջապատող կեանքի մէջ,—մի խօսքով արդեօք բանեցնում, թէ ժանգոտեցնում են նրանք այն թանգագին մետաղը, որ թաղնված է նրանց ուսման մէջ։

Պատասխանը շատ տխրալի է։

Տխրալի է, որովհետև այդպիսի մի անգործ, մեռած և ապարդիւն կեանք, որ անցկենցնում մեր այդ ուսեալ արարածները, հազիւ թէ կարելի է մի ուրիշ տեղ տեսնել։ Ինքն ըստ ինքեան հարց է առաջ գալիս. ուսում աւարտելուց յետոյ, մտնելով կեանքի մէջ, ինչ են շինում այդ տեսակ օրիորդները, և ինչով են զբաղվում։—Ոչնչով։—Անում են այն, ինչ որ միւսներն են անում, գործում են այն, ինչ որ գործում են դիպլօմ չունեցողներն էլ, և նոյն անգործ, մեռած դրութեան մէջ են նեխվում, որը սովորական է մեր երկրում թէ ընտանեկան կեանքում և թէ ընտանիքից դուրս։

Այդ շրջանի ուսեալ օրիորդը հանգիստ խղճով նստում է տանը, և իբրև անհոգ թռչնիկ, ուտում, խմում, հագնում, կլուբ է գնում, վիզիտներ է անում, մօդային մագազիններ է յաճախում և շատ անգամ չէ էլ մտածում այն մասին, թէ որքան այդ ծանր է նստում իր ծանրաբեռնված հօրը կամ եղբօրը.—այո, չէ մտածում այդ մասին, որովհետև վախենում է, որ այդ հոգսը կարող է կնճռոտել իր քնքոյշ ճակատը.... Ընտանիքի շրջանում այդ տեսակ ուսում առած և ի հարկէ աւելի լայն աշխարհայեցողութիւն ունեցող օրիորդների կեանքը կատարելապէս ծիծաղելի է։ Նա երբեմն մի կարճ ժամանակ շրջապատողների հետ թեթև կռիւ մղելուց յետոյ, ենթարկվում է նոյն հոսանքին, և անգործ, մեռած, ապարդիւն կեանքի գերի դառնալով՝ տանը նստած սպասում է.... Սպասում է. բայց ինչին և ում։—Փեսացուի։ Սակայն փեսացուն չէ գալիս և երբ անցնում են տարիներ և մեր ուսեալ օրիորդը արդէն սկսում է անցնել 25 տարին, նա իրան զգում է մի այնպիսի դատարկութեան մէջ, որ ոչինչ չէ մնում անել, բայց եթէ տանը նստել, մեքենայի միակերպութեան հասցրած կեանք վարել, բամբասել, սրա նրա վրա անեկդօտներ պատմել, ժամանակը սպանել կամ մօդային հարցերով և կամ միատեսակ ռոմանների ընթերցանութեամբ, և երբեմն երբեմն էլ իրան արդարացնելու համար՝ ուրիշների ներկայութեամբ բացականչել. «մեզանում ոչինչ չէ կարելի անել, մեր առաջ բոլոր դռները փակված են»։

Մտածել ընտանիքից դուրս մի գործ կատարել, մի որ և է օգտաւէտ պարապմունքով զբաղվել, օգնել կարօտ ընտանիքին, պարապել գրական աշխատութիւններով, նուիրվել որ և է օգտաւէտ մտքի իրագործելուն, կամ նոյն իսկ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹԻՒՐՔԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

IX

Վան, 4 հոկտեմբերի, 188..

Բարեկամ.

Երբ Արճէշից մեկնեցի, խոհեմութեամբ ընկերացայ մի քարավանի, որը բաղկացած էր Կ. Պօլսից ետ դարձող վանեցի և նրա շրջակայ գիւղացի երիտասարդներից, կնիկներից և հիւանդոտ ու մեռնելու մօտ ծերունիներից։ Առ հասարակ բացի ինձանից, ոչ ոք չը կար կարավանում թէ լաւ հագնված և թէ առողջ. ամենքը դժգոյն, թոյլ, նիհար, հիւանդ.... ամենքը տխուր, կարկատած հագուստներով կամ յունական, ալբանիական, սաճկական և քրդական տարազները միմեանց խառնած իրանց սևացած մարմնի վրա, կամ հագած մի գզլած վերարկու, որը, ով գիտէ, Կ. Պօլսի որ «բիթ բազարից» *) էին առած... մի խօսքով ծերունիները տխուր, կանայք տգեղացած, լեզուները մի անճոռնի խառնուրդ «կողբերի», «նէերի», «կըլլայների», «խօրօտների» և այլն... իսկ երիտասարդները—նրանք մօտենում էին իրանց հայրենիքին և դեռ չէին դադարել՝ Պօլսի իրանց կեանքի մասին խօսելուց, իրանց անբարոյականութիւնները, արբեցութիւնները իբր քաջագործութիւններ՝ միմեանց պատմելուց...

Այս հայրենիքից անարատ և պարզ դուրս եկած և այնտեղ հրէշացած ու խարդախ դարձած խղճալիների հետ ես մեկնեցի Արճէշից։

Միւս օրը, երբ մենք բերդաքաղաքի ձախ կողմից անցնելով գործում էինք Վանի լճի պարանոցի չուրջը դարձող պտոյտը՝ մի ծիծաղելի դէպք պատահեցաւ մեզ հետ։

Այնտեղ Գուրծօթ գիւղի ստորոտում կային մի քանի քիւրդի «օբաներ», ուր մտայ ես մի քանի երիտասարդների հետ փոքր ինչ մածուն ուտելու. վրանի մէջ նստել էին երկու ահագին գոյնզգոյն «չալմաներով» քիւրդեր. մեզ պատուեցին մածունով և ես վճարեցի նրանց, իսկ երբ մենք վրաններից ելած՝ գնում էինք քարավանին միանալու՝ յանկարծ մեր առջևը կանգ առաւ մի քիւրդ ձիաւոր և պարզեց մեզ հացի մէջ փաթաթած մի կտոր «փոխինդ» (իւղով և բոված ալիւրով շինած մի խմորեղէն)։

Վրանի մէջ տեսած քիւրդերից մէկն էր. առի բերածը և շնորհակալ եղայ։

—Իսկ փողը, ասեց քիւրդը։

—Հա, փող էլ ես ուզում, և տուի նրան քսան փարայ. աւելի չէր արժում։

Բայց քիւրդը արհամարանքով շպրտեց տուածս և ասեց.

—Պէտք է 10 ղուրուշ տաս (մի րուբլի)։

—Ուրեմն ետ առ բերածդ, ասեցի։

—Ձեռ ետ առնել և փողը կուզեմ, ասեց քիւրդը՝ ձեռքը դաշոյնին տանելով. այդ շարժումը լեզապատառ արեց իմ հրացաններ և ռեվօլվէրներ ունեցող ընկերներին, որոնք իսկոյն թողին ինձ և փախան հեռու, որտեղից կանգնած մեզ էին նայում։ Ես հանեցի ռեվօլվէրս ու հանդարտութեամբ պարզեցի դէպի քիւրդը։

Նա ձիու սանձը քաշեց.—մոռացել էր տարճանակ առնել,—զարմացմամբ ինձ նայեց մի րոպէ, յետոյ դարձաւ և հաց ու փոխինդն իսկ ինձ մօտ թողնելով՝ սրարշաւ մեկնեցաւ....

Երեկոյեան Տիրամոր վանքը հասանք. իջանք նրա ստորոտում գտնվող մի գիւղացու կալի մէջ, լուացվեցանք և մտանք եկեղեցին։ Մի հին շէնք է, ներսը բոլորովին մութ։ Հազիւ թէ ներս էինք մտել, որ իսկոյն հետզհետէ եկեղեցին լցուեցան բազմաթիւ գիւղացիներ և իրարու հրելով մօտեցան մեր տեղին, ուր ուխտաւորները փող էին ձգում և գնում էին Կ. Պօլսից իրանց բերած նուէրները... Չը կարողացայ իսկ տեսնել թէ նուէրները ինչպիսի բաներ էին, որովհետև գետին դրվելուն պէս՝ անհետանում էր և կորսվում խռնված գիւղացիների մէջ, որոնք «այդ իմն է, այդ ես կառնեմ, տուէք ինձ, չեմ տայ» խօսքերով՝ խլխլում էին միմեանց ձեռքից, հայհոյում էին, մինչև իսկ սկսեցին միմեանց ծեծել, փողի գանձանակը դատարկել և հրել միմեանց...

Երկրորդ օրը երեկոյեան ծովափը քերելով հասանք Աւանց գիւղը—Վանի նաւահանգիստը, ուր առանց կանգ առնելու, ունենալով մեր առջևը Վանի սիրուն բերդը և այգեստանների անտառի տեսք ունեցող արուարձանը՝ մտանք Վան։

Երկար ժամանակից յետոյ առաջին անգամն էր, որ տեսնում էի մի գեղածիծաղ, ծառազարդ, հոսուն ջրերով, զով քամիով և մաքուր փողոցներով մի քաղաք։ Էրզրումի մէջ չը կան այդպիսի բաներ, ուստի և որչափ հրճուեցի, երբ առանց քաղաքը մտնելու ուղղակի մտայ դէպի այգեստանը տանող՝ լայն, երկու երեք կարգ ծառերով հովանաւորված, երկու կողմից վազող վճիտ առուակներով ուղիղ և մաքուր ճանապարհը։

Քաղաքից արդէն արհեստաւորները և վաճառականները փակած իրանց խանութները, ոմանք էշերով, ոմանք կառքի մէջ, ոմանք ձիով և շատերը ոտքով՝ այգեստան էին գնում.... Անցնողները ինձ և ես նրանց դիտում էինք՝ այդ խորշոմած, տխուր, սարկական և սև կերպարանքներով, վախկոտ հայացքներով, գոյնզգոյն անյարմար կարկատաններ ունեցող հագուստներով, երփներանգ և շատ խղճալի ֆէսերով և կօշիկներով անցորդների մէջ, ոչ ոք կար ինձ ծանօթ... կարծես ամենքն էլ զարմացած ինձ էին նայում և ուզում էին ասել թէ՝ «խենթացել է այս մարդը, որ երկար կօշիկները հագած՝ նստած մի լաւ ձիու վրա, հրացանը ուսին, սուրը կախած և ռեվօլվէրը մէջքին ցցած՝ համարձակվում է Վանի փողոցների մէջ մտնել....»

Փողոցը մաքուր կերպով շինված էր և ունէր միմեանցից բաւական հեռու ցցված ամենակեղտոտ, կոտրված լապտերներ։

Մինչև կէս ժամ շարունակ դեռ ես ես քայլում էի Թիւրքերի բնակութիւնների առջևից, իսկ երբ մօտեցայ բաղնիքին՝ այլ ես լուսամուտներից մի քանիսի վրա չը տեսայ այն ցանցաձև տախտակները, որոնցով Թիւրքերը ծածկում են իրանց «հարէմխանէների» լուսամուտները և որոնց ետևում երբեմն տեսնվում էին սպիտակ դէմքեր և մեծ փայլուն աչքեր։

Երբ հայոց թաղը մտայ, այնտեղ արդէն փողոցը աւլուած, մինչև իսկ ջուր ցանված էր և դռների վրա երևում էին հետաքրքրութեամբ ինձ նայող պատանիներ, դռների չէմքերի առջև՝ առուակների եզերքներում մէջքը ծառերին տուած ծերունիներ, երբեմն լուսամուտներից կամ դռան ճեղքից դուրս պարզվող կանանց և աղջիկների գլուխներ, ջրերի մէջ վազվզող մանուկներ և ըսպիտակ սաւաններով կամ Էրզրումի «էհրամներով» *) փաթաթված՝ ծառերի ետևից—պատերի տակով անցնող կանայք, գոյնզգոյն «մէտակ» կոչվող մետաքսեայ շալով գլուխը ծածկած աղջիկներ, որոնք այնպէս ծածկել էին երեսները, որ զարմանում էի թէ նրանք իրանց ոտի տակն ինչպէս էին տեսնում։ Դու գիտես որ մեր Էրզրումում այդպէս բան չը կայ, մեր կանայքը թէև ծածկվում են «էհրամներով», սակայն երեսները բաց են և նրանք համարձակ նայում, տեսնում են, խօսում են, ծիծաղում. պատերի տակից չեն անցնում, դռների ճեղքերից չեն նայում և դուռը երեսից չեն ծածկում, եթէ ուզեն մի տուն մտնել և կամ չեն փախչում ծածկվում, եթէ նրանց խօսք ուղղես։ Իսկ այստեղ—Վանում և ոչ իսկ

*) Այն շուկան, ուր հնամաշ բաներ են ծախում միայն։

*) Սա բրդի նուրբ թելերով գործված և վրան ծաղիկներ բանած շատ բարակ շղարշանման ծածկոց է։

այնպիսի թեթեւ գործերի, ինչպիսին է, օրինակ, ձրի դասեր տալ մի որ և է դպրոցում, հիմնել կիրակեայ դպրոցներ, սովորեցնել հարեանի աղքատ երեխաներին և վերջապէս անձնատուր լինել միայն և մարմին կազդուրող մի որեւ է աշխատութեան.—այդ բոլորը դուրս է մեր ուսեալ օրիորդների, մեր աւարտած գիմնազիստուհիների կեանքից, և հեռու նրանց մտածողութեան և ձգտումների շրջանից.... Եւ այդ պատճառով ահա այդ ուսեալ շրջանը, որը, կրկնում ենք, մի բաւական մեծ շրջան է կազմում մեր մեծ քաղաքներում, ներկայացնում է իրանից միանգամայն ապարդիւն, անպտուղ և մեռած մի տարր, մի տեսակ *ժանգոտած մետաղ*....

Ներողամտութեամբ կամ սառնասրտութեամբ վերաբերուել դէպի մի այդպիսի տխուր երեւոյթ,—որի մէջ բացառութիւնները շատ չնչին են, մանաւանդ որ միւս կողմից կեանքը մեծ և շատ մեծ կարօտութիւն ունի ուսեալ տարրերի գործունէութեան,—բոլորովին չէ կարելի: Ընդհակառակը դա վերին աստիճանի լուրջ ուշադրութեան արժանի մի հարց է, որը պէտք է լուծել:

Բայց դրա հետ միասին առաջ է գալիս մի ուրիշ հարց. արդեօք այդպիսի անմխիթար երեւոյթի պատճառը *իրական կեանքն* է, որը այնպէս է կազմակերպուած, որ ջարդ ու փշուր է անում ուսեալ օրիորդների գործելու և աշխատելու ձգտումը, թէ դրա մէջ մեղաւորը հէնց իրանք այդ ուսեալ օրիորդներն են: Թէեւ դա մի Գորդեան հանգոյց չէ և դրան լուծելու համար հարկաւոր չէ Ալէքսանդր Մակեդոնացու խելքը, բայց և այնպէս խնդիրը աւելի պարզած լինելու համար մենք մի այլ անգամ կը դառնանք այդ երկու կէտերին:

Խ. Մ.

ԱԺՄԵԱՆ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐԸ

Մի քանի տարի ապրելով գիւղական հասարակութեան մէջ և սերտ յարաբերութիւն ունենալով նրա հետ, մենք կարողացանք փոքր ի շատէ ծանօթանալ նրա թէ ընտանեկան և թէ հասարակական գործերի հետ և պէտք է ասել, որ մեր ստացած տպաւորութիւնները շատ տխուր և անմխիթար են:

Թէեւ շատ անգամ ցանկացել ենք «Մշակի» ընթերցողներին տալ գիւղական կեանքին վերաբերեալ ուրախալի երեւոյթների նկարագրութիւն, բայց միշտ էլ հակառակն է եղել: Այս անգամ նոյնպէս տխուր իրողութիւն պէտք է երեւան հանենք, թէեւ գիտենք որ մեր ճշմարտախօսութեամբ շատերի ատելութիւնը պիտի վաստակենք:

Այսօրուայ գիւղացին նման չէ 40—50 տարի առաջ ապրող գիւղացուն իր ճշմարտախօսութեամբ, հիւրասիրութեամբ, և այլն: Հին ժամանակ գիւղացին «իրկնահացը» առանց հիւրի չէր ուտի: Եթէ հիւր չունենար, նա կերթար փողոց, մի երկու օտարական կը ճարէր, և կը խնդրէր, որ այն երեկոյ իր տանը գիշերեն: 40—50 տարի առաջ գիւղացին զգոյշ էր մնում յանցագործութիւնից. երբէք սուտ չէր խօսի և իր պարտքը ճանաչող էր:

Այսպէս են պատմում ականատես ծերունիները, այսպէս են նկարագրել մեր գիւղական կեանք ուսումնասիրողները...

Այժմ մտէք գիւղական կեանքի մէջ և հակապատկերը կը տեսնէք: Գիւղացին ոչ միայն իր իրիկնահացը առանց հիւրի է ուտում, և այլ անօթի ճամբորդին էլ հաց չէ տալիս. այդպիսի դէպք մեզ հետ էլ է պատահել և շատերից էլ լսել ենք: Այսօր շատ գիւղացիներ ապառիկ տուածները ուրանում են, ամենատոր խաբեբայութիւններ են անում. խարդախութիւնը վաղուց մուտ է գործել նրանց մէջ: Յայտնի բան է, կան լաւ, ընտիր գիւղացիներ, որոնք իրանց նախնական օրինակելի սովորութիւնները պահել են, բայց ցաւելով պէտք է ասենք, որ այսպիսիների թիւը հետզհետէ քչանում է:

Այս այնպիսի պակասութիւններն են, որ գիւղը մտած շատ մարդիկ կարծում են թէ գիւղացիք չունեն: Բացի սրանցից, էլի կան շատ պակասութիւններ, որ առ այժմ թողնում ենք: Այս անգամ չը պիտի խօսենք նոյնպէս այն պատճառների մասին, որ կամաց կամաց քայքայում են գիւղացու բարոյական կեանքը, այլ ուշադրութիւն ենք դարձնում հետեւեալ իրողութեան վրա:

Յայտնի է, որ գիւղերում ընտրվում է մի տանուտէր ամբողջ հասարակութեան համար:

Տանուտէրները ընտրվում են երեք տարի ժամանակամիջոցով հասարակութեան ծուխի ներկայացուցիչների գաղտնի քուէարկութեամբ: Տանուտէրները իրանց բան ու գործը թողած, երեք տարի վարում են այդ պաշտօնը: Ի հարկէ, այս մի մեծ առաքինութիւն է. մարդ մոռանայ իր ընտանիքը, ապագայի հոգսը, անձնական գրկանքները և ծառայի հասարակութեան շահերին... Բայց ոչ. մի կարծիք թէ մարդասիրութիւնից դրդված են անում այդ բանը, այլ իրանց շահն ունեն աչքի առաջ: Իւրաքանչիւր տանուտէր իր պաշտօնավարութեան միջոցին բաւական փող է ժողովում:

Եկամուտի բոլոր աղբիւրները թուել աւելորդ է, բաւական է յիշել մի քանիսը: Երբ մի որ և է գործ է պատահում, ուր ամբողջ հասարակութիւնը պիտի աշխատի ձրի (կօռ, բէգեար), ոմանք չը կարողանալով գնալ, մշակի փողը տալիս են տանուտէրին, որ սա վարձի և ուղարկի, բայց վերջինը «հօլլայ է տանում»: Այդպիսի աշխատութիւններ թէեւ ուշ ուշ են պատահում, բայց տեւում են օրեր, շաբաթներ: Տանուտէրը մտնում է իր գիւղերից մէկը վճռի, ծեծի հանգամանքը իմանալու, ահա երկու թշնամիները լցնում են նրա գրպանը, որ յօգուտ իրանց օրագիր կազմի: Մի որ և է վճիռ, վկայաթուղթ կամ ուրիշ բան եթէ լինում է վաւերացնելու, սովորութիւն է դարձել 10—20 կոպէկ տալ տանուտէրին...

Տանուտէրի գանձումների վրա թէպէտ գաւառական պօլիցիան հսկում է, բայց սա ինչպէս կարողանայ ստուգել քանի որ ժողովուրդը չէ գանգատվում և մի սովորական բան է համարում կաշառակերութիւնը:

Տանուտէրական արդիւնքի շատութեան մէջ պիտի որոնել այն տխուր երեւոյթները, որ պատահում են ընտրութիւնների ժամանակ: Երբ մօտենում է ընտրութիւնը՝ զալավա լինել ցանկացողները մտնում են գիւղացու խրճիթը, խոստումներով, փողով կաշառում են նրան: Սա խոստանում է քուէն նրան տալ, թէեւ չէ համակրում: Մի ուրիշը այլ խոստումներ է անում. գիւղացին վատամարդի չը լինելու համար, տալիս է մի և նոյն համաձայնութիւնը: Իսկ ընտրութեան նախընթաց երեկոյեան հանգստութիւն չեն տալիս գիւղացիներին. որին փողոցում բռնած տանում են գինետուն՝ գինով, օղիով հիւրասիրելու, որի բուռը փող են դնում, որին այս կամ այն պաշտօն են խոստանում, իսկ ընտրութեան օրը այդ բոլորը ծայրայեղութեան է հասնում: Տանձ, ձմերուկ ձրիաբար բաժանվում են ընտրողներին, և այդպիսով կարողանում են գիւղացու ձայնը գնել: Գիւղացին չը հասկանալով տանուտէրի նշանակութիւնն ու նրա պաշտօնի մեծութիւնը, մի բաժակ օղիով կամ մի բուլկիով կաշառված տալիս է իր քուէն ոչ մի արժանիք չունեցողին:

Ընտրութիւնների ժամանակ ամենամեծ դեր կատարողներն են փողը և խնամութիւնը: Ամեն մի ընտրութիւն կանդիդատի, ընտրվել ցանկացողի վրա՝ նստում է մի քանի հարիւր: Միթէ սա էլ մի ապացոյց չէ, որ տանուտէրները պիտի սպառելին կաշառառութեամբ իրանց վնասը ծածկելու համար: Բացի նիւթական վնասներից, տանուտէրները տալիս են և բարոյական վնաս (ի հարկէ ոչ ամենքը): Գաւառին թշնամի լինելով մէկի հետ, կեղծ վկաներով կամ զրկելով ուրիշին, մեղադրանք է բարդում նրա վրա և պատժելու հնարք է գտնում:

Մենք կարծում ենք այս երեւոյթների վրա պէտք է խիստ ուշադրութիւն դարձնել: Մէկ բաժակ օղիով քուէ ծախել, սա մահացու յանցանք է և այս յանցանքը նրան—գիւղական հասարակութեան—հասկացնող չը կայ. ահա թէ երկրորդ և մեծ ցաւը որտեղ է...

Բ.

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Հոկտեմբերի 25-ին

Երեւանի թեմական դպրոցի ուսուցչական խումբը դեռ մինչեւ օրս չէ կազմակերպված: Ուսուցիչներից մէկը պէտք է դեռ այս տարի վերջնական քննութիւն տայ Օդեսայի համալսարանում և յետոյ գայ: Այդ բանը անկանոնութիւն է մտցնում ուսումնարանի դասաւանդութեան մէջ. մինչեւ այժմ չաւանդել մի առարկայ շատ պարզ է, որ տարւայ վերջում արդիւնք չերեւայ: Այդ դպրոցում այժմ գործադրվում է ծեծ և հայհոյանք, որին ենթակայ են ոչ թէ միայն ստորին դասատան աշակերտները, այլ նոյն իսկ և բարձր դասատան աշակերտները: Վերակացուի քանոնը ձեռքին աջ ու ձախ ծեծում է: Այդ բանը տեսուչը ոչ միայն չի արգելում, այլ շատ անգամ էլ ինքն է տեղիք տալիս: Ուսուցչական խումբը անբաւական է դրանից և միշտ բողոքում է: Եթէ դրա առաջը չառնվի, անկասկած դա կարող է ազդել դպրոցի և ուսումնական մասի վրա, մանաւանդ որ տեսուչը դասերը սկսելուց միշտ մէկ կամ երկու ժամ ուշ է գալիս դպրոց և շատ անգամ էլ դասատուութիւնը դեռ չը վերջացրած գնում է: Դիսցիպլինա չը կայ, դասով պարապելը կամ չը պարապելը ուսուցչի ազատ կամքից է կախված: Դրա վրա հրաւիրում ենք ս. առաջնորդի ուշադրութիւնը: Մեր ունեցած հոգեւոր

մի կնոջ կարող ես տեսնել թէ ինչ տեսակ բան է նա, խօսում է, ուտել գիտէ, ինչպէս է հագնվում, ինչպէս է խօսում կամ ինչ հասկացողութիւն ունի կամ ինչպէս է աշխատութեան մէջ:

Մի օտար ճանապարհորդ եթէ մտնէ Վան և կամենայ ինքը անձամբ ուսումնասիրել վանեցի կնոջ՝ անկարելի է, նրա ջանքը ի զուր կանցնի, նա միայն կարող է տեսնել օրիորդաց դպրոցների մէջ եղած կիսաեւրոպական հագուստներով իմաստակ վարժուհիներին, որոնց հետ իսկ խօսելու համար, պարտաւոր ես նրանց երեսին չը նայել:

Իսկ ես, որովհետեւ Վանի մէջ ծանօթ ունեմ, պիտի աշխատեմ տեսնել վանեցի կնոջ, խօսել նրա հետ, տեսնել նրա ուտելը, չափել նրա հասկացողութիւնն ու տեսնել նրա աշխատութեան չափը: Այդ օրը ես իմ ձիուս վրայից միայն բաղդ ունեցայ տեսնելու սպիտակ սաւաններով հաւաք առած կանայք, երկար, մինչեւ ոտները հասնող կարմիր «չիլէ» *) չապիկ հագնող պառաւներ, «էհրամ» ձգած հարսներ և «մէտակի» մէջ մինչեւ կէս մէջքը փաթաթած աղջիկներ, որոնք արագութեամբ անցնում էին, պատին էին կպչում և ետեւ դարձնելով՝ ճանապարհ տալիս մարդկանց և անտանելի կերպով տանջվում էին, երբ իրանց ծեծած դուռը փոքր ինչ ուշ էր բացվում:

Փոքր ինչ յետոյ ես էլ բաղխեցի իմ ծանօթիս դուռը: Դուռը չը բացվեց, այլ միայն նրա ետեւից լսվեց մի կնոջ ձայն.

—Վ,ծվ ի (ո՞վ է):

Մօտեցայ դռան, պատասխանեցի, սակայն դուռը ուշացաւ բացվելու. տաս րոպէ ես և ապա նորից լսվեց ներսից.

—Մարդ չը կայ տան մէջ....

Ստիպվեցայ նստել առուակի մօտ և սպասել: Ոչ ոք տարօրինակ չէր գտնում իմ այդ դիրքը. մինչեւ իսկ ինձ վրա նայող էլ չը կար, այլ միայն ձիուս, հրացանիս և սուրիս:

Վերջապէս երեւաց և տանուտէրը և ես կէս ժամ սպասելուց յետոյ կարողացայ ներս մտնել:

—

Վան գալուցս արդէն օրեր են անցել: Տպաւորութիւնները բազմատեսակ են. այժմ չուտ-չուտ կը գրեմ. դրա պատճառը այն բազմատեսակ և արագութեամբ միմեանց հետեւող տպաւորութիւններն են, որոնց վախենում եմ մոռանալու. ուստի ես չուտ-չուտ եմ քեզ գրում, էլ չեմ սպասում նամակներից, որոնց կարծեմ չեմ էլ կարողանալու ստանալ:

Նախ, ասեմ, որ փառք Ալլահին, Վանի մէջ *կարմիր Փէսաւորները* վխտում են, միայն թէ այդ ֆէսը այստեղ ոչ միայն առաջնորդական փոխանորդն է գործածում, այլ և մի քանի քահանաներ, թաղական խորհրդի անդամներ, մեծամեծ վաճառականներ և փաշաներին օթեւան տուողներ:

Առաջնորդական փոխանորդի անունը տուի, և միտս եկաւ, որ վանեցիների համար ասում են, թէ վանեցիք չեն կարողանում առաջնորդ պահել:

Բայց թողնենք այդ հարցը: Վան գալուց մի քանի օր յետոյ, փորձեցի Վանի բերդը, նրա վրայի արձանագրութիւնները տեսնել, բայց ինձ խորհուրդ տուին այդ միտքը թողնել, եթէ չեմ ուզում բանտ մտնել....

Սեպաձեւ արձանագրութիւնը աջողվեց տեսնել Մհերի դրան վրա, որը մի մեծ ապառաժի կողն է, դուռն ձեւով ներս փորած, որպէս գի անձրեւը գրերը չը փչացնէ. սակայն քարի միջից հոսող ջրերի կաթիլները բաւական մաշել են այդ 80 տող գրերը, որոնցով հետաքրքրվել են և դեռ ես պիտի հետաքրքրվեն շատ գիտնականներ, ի հարկէ օտարազգիներն աւելի: Մեր գիտնականներից ո՞ր մէկն է մտել Վան և երեք օրից կամ շատ-շատ մի ամսից աւելի մնացել՝ մտածելով թէ Վասպուրականի պէս մի հնութիւններով լի նահանգ կարելի է այդպէս շուտով ուսումնասիրել....

Վանը քեզ այնչափ ծանօթ չէ, ուստի և նրա *ազգային* և *կրթական* գործերի դրութեան մասին փոքր ինչ խօսելը աւելորդ չեմ համարում:

Վանի մէջ կայ 9 եկեղեցի, որոնցից 4-ը գտնվում է Այգեստանում և հինգը քաղաքում: Կայ 13 ուսումնարաններ, որոնցից 3-ը տղայոց են միայն, 4-ը աղջկանց միայն, իսկ միւս վեցը խառն: Իւրաքանչիւր եկեղեցի ունի թաղական խորհուրդ: Կայ նաեւ մի «Ազգային որբանոց» կոչվող դպրոց:

Այստեղի ուսումնարանները, Էրզրումի ուսումնարանների պէս եկեղեցու և թոշակների եկամուտով չէ կառավարվում. այստեղ միայն եկեղեցին է կառավարում ուսումնարաններին և թոշակ բոլորովին չը կայ. չէ կարող լինել հակառակ մի քանիսների փորձերին, որովհետեւ ժողովուրդը սովորել է իր տղայոց ձրի ուսուցանել տալ: Բոլոր ուսումնարանների մէջ միասին մօտաւորապէս կարող են լինել աւելի քան 3--4000 աշակերտ և աշակերտուհի, 30—40 ուսուցիչ և վարժուհի: Ուսումնարանների շէնքերը առհասարակ շատ վատ են, աւելի բանտերի են նմանում. բացառութիւն է կազմում «Ազգային որբանոց» կոչվող տղայոց դպրոցը, որին կարելի է դպրոց կոչել ամեն կողմից. բաւական զարմացրեց ինձ այդ մասնաւոր ուսումնարանը, ուր աշակերտները լաւ թօշակ են վճարում, լաւ ուսանում են և ուր երբ մտայ, զգացի այն պատկառանքը, երբ զգում ես մտնելով մի լաւ ուսումնարան: Թիւրքաց Հայաստանում այդպիսի դպրոցը սովորական չէ: Միւս դպրոցները Էրզրումի դպրոցներիպէս են, միայն թէ այստեղ այն պանդղանութիւնը կայ, որ ուսուցիչները ուտում են հացի այն մնացորդից, որը գիզում են կշտացած աշակերտները....

Այդ մասին պատմեմ մի ծիծաղելի դէպք:

Վանում կար մի «Քէօլօզ» անունով վարժապետ, որը տապակած դդում շատ սիրելիս է եղել. մի օր տեսնում է հացի ժամանակ, որ աշակերտներից մէկը բերած է լինում տապակած դդումի կտորներ մի փունջ խաշած բանջարեղէնի հետ (վանեցիք միս շատ չեն ուտում, այլ միշտ բանջարեղէն): Փափագ է ունենում Քէօլօզը՝ ուտելու այդ դդումի կտորները և ահա մտածում է մի հնարք, որով խլէր աշակերտի ձեռքից իր սիրելի պատառները. խստութեամբ դառնում է ուտող աշակերտին և գոչում է.

—Մարկոս, այդ ինչ է կերածդ, անպիտան.... բեր տեսնեմ:

Աշակերտը դողդողալով բերում է, ուսուցիչը շօշափում է նախ բանջարը և ապա երբ տեսնում է դդումը՝ գոչում է զզուանօք.

—Վեախկ.... այդ ինչ վատ բան է, տար ձգիր, չուտ, չուտ....

Աշակերտը լսելով ուսուցչին, տանում է դդումի կտորները ձգելու, բայց երբ պատրաստվում է թափելու՝ ուսուցիչը գոչում է.

—Ծօ տղայ, բեր տեսնենք, ես կարօղ եմ զզուելով ուտել....

Երկարեց նամակս. մի քանի խօսք էլ եկեղեցիների եկամուտների մասին: Առհասարակ եկեղեցիները մասամբ եկամուտ ունեն նուէրներից, իսկ ունեն նաեւ ջրաղացներ, *մարաքաների* տուած հողեր և վարձու տուած տներ, նաեւ խանութներ: Երբ հողերի դրութեան մասին խօսեմ, քեզ կասեմ թէ ինչ է «մարաքան»: Բայց թէ որչափ *գրանվում* են եկեղեցապանական այդ արդիւնքներից, թէ որչափ մարդիկ, ի հարկէ աղաները, ձրիապէս բանեցնում են նրանց հողերը, նստում են նրանց տների և խանութների մէջ, այդ մասին ես պիտի խօսեմ դեռ ես, սակայն փոքր ինչ յետոյ:

Աշըօ

*) Բաղէշ քաղաքում ներկված կտաւ է:

դպրոցները մասերով կարելի է համարել. ցանկալի էր որ դրանք գոնէ կանոնաւոր ընթանային։

Տփղիսի ս. Գայիանեան օրիորդաց դպրոցի տեսուչ Մէլեան քահանայի հեռանալուց յետոյ, նոյն դպրոցին տեսուչ հրաւիրված է բժիշկ Լեոն Տիգրանեանց։ Փոփոխութիւն է մտել և ուսուցչական խմբի մէջ։ Յոյս կայ, որ ներկայ խումբը լաւ կը տանի գործը։ Մնում է ցանկանալ որ պ. տեսուչը աւելի եռանդով գործէ իր այդ նոր պաշտօնում։ Թէև յարգելի բժշկի մասնագիտութիւնը և յետնաբար հիւանդների ընդունելութիւնը կարող են խոչնդոտ լինել դրան, բայց, որքան մենք հաւատացած ենք, նա ուսումնարանի առաջադիմութիւնը իր մասնաւոր գործից աւելի բարձր պէտք է դասէ։

Վերջին ցրտերի ժամանակ շատ վնասուել են Երևանի այգիները։ Համարեա բոլոր ծառապտուղները, նաև խաղողը ցրտահար են եղել։ Վնասը մեծապէս հասել է Թուրք հասարակութեանը, որովհետև հայերը մինչև այդ ժամանակ այգիները քաղած, գինի շինած, և այգիները ծածկած էին, իսկ Թուրքերը գինի շինելը մեղք համարելով, թողել էին մինչև որ մանր կը ծախեն։

Բարեգործական ընկերութեան վարչութիւնը նախահաշւով իր վրա դրած պարտականութիւնը համարեա թէ ամբողջովին կատարած է. մնում է ընթերցարանը բանալ, որ դժուար թէ այս տարի կարելի լինի, որովհետև դրա համար հարկաւոր է թոյլտուութիւն խնդրել, իսկ նրա ստանալը, ինչպէս յայտնի է ուշ է ստացվում. Շուտով լինելու է վարչութեան անդամների կէսի նոր ընտրութիւն. ցանկալի է որ աւելի գործունեայ անձանց ընտրէին։ Հին ճիւղի մնացած փողերից բացի 70 ր. ոչ մի կոպէկ դեռ չէ ստացված, որովհետև պարտքատէրերից ոչ ոք չէ ցանկանում վճարել։

***

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» ներկայ համարի հետ ուղարկում ենք, ինչպէս ամեն տարի, Թիֆլիսից դուրս գտնվող մեր բոլոր բաժանորդներին՝ տպված ծրարներ, տպված նամակներով։

—

Մեզ հաղորդում են, որ երեք բժիշկ համաձայնութիւն են կայացրել իրանց մէջ բանալ մասնաւոր հիւանդանոց Թիֆլիսի Հաւլաբար թաղում։ Հիւանդների ընդունելութիւնն արդէն սկսված է։ Անկասկած այդպիսի մի երևոյթ շատ ուրախալի է, մանաւանդ Հաւլաբարի պէս մի թաղի համար, ուր ազգաբնակութիւնը ապրում է հակառողջապահական պայմաններում և տեղի հեռաւորութեան պատճառով զուրկ է բժշկական օգնութիւնից։

—

Թիֆլիսի Աւչալեան փողոցով անցկացրած Դօրդանովի ձիաքաշը, որը մինչև երկաթուղու կայարանը տանում է 5 կոպ.կով, ստիպել է Բելգիական ընկերութեանը մի մեծ զիջում անել յօգուտ հասարակութեան։ Այդ ընկերութիւնը ցանկանալով մրցել՝ ստիպվել է յանձն առնել Միքայէլեան փողոցի գծով մինչև երկաթուղու կայարանը 5 կոպէկով տանել, առանց վագոնները կէս ճանապարհին կանգնեցնելու. մինչդեռ առաջ այդ տարածութիւնը անցնելու համար պէտք էր վճարել 8 կոպէկ, և Մուշտայիդի մօտ էլ երբեմն 20 րոպէ և աւելի սպասել։

—

Անգլիերէն հրատարակվող «Star in the East» միսիոնարական մի լրագիր բողոքում է Մուսա պէյի և նրա նմանների չարագործութիւնների դէմ, որոնց զոհ են գնում Հայաստանում թէ հայերը և թէ օտարները։ Լրագիրը դրա հետ միասին յիշեցնում է, որ մի քանի տարի առաջ երկու միսիոնար զոհ եղան Մուսա պէյին, և Մուսա պէյը դրա համար անպատիժ մնաց։

—

Մի խումբ անձանց նախաձեռնութեամբ մի քանի ժողովներ պէտք է լինեն Թիֆլիսում, որոնց նպատակն է առաջ մղել «Մանուկների հովանաւորութեան ընկերութեան» գործերը։ Ցանկանալով աջողութիւն այդ համակրելի մտքին, մենք մի և նոյն ժամանակ ջերմ կերպով ցանկանում ենք, որ հայոց ինտելիգենցիայի պատկանողներն էլ՝ փոխանակ առանձնացած մնալու՝ իրանք էլ իրանց կողմից միանային և նպաստէին այդ գովելի ձեռնարկութեան իրագործմանը։

—

Հետևեալ տողերն ենք կարդում Պետերբուրգի լրագիրների մէջ. «Մոսկվայում և Վարշավայում սկսեց վաճառվել Կովկասի պլանտացիաներից ստացած թէյ։» Ճշմարիտ, շատ հաճելի կը լինէր, եթէ միայն այդպէս լինէր։ Բայց չենք հասկանում, թէ որտեղից են ստանում Պետերբուրգի լրագիրներն այդպիսի չինծու լուրեր, որոնց հիման վրա սկսում են «լրագրական բաղեր» արձակել...

—

Կովկասեան ցուցահանդիսի կարգադրիչ մասնաժողովը հրատարակել է ցուցահանդիսի «Կատալօգը», բաւական մանրամասն տեղեկութիւններով և նկարագրութիւններով, որին կցած է և ցուցահանդիսի յատակագիծը։

—

ՐՈՍՏՕՎԻՑ մեզ գրում են. «Ռոստովի ցիրկի հրաւիրմամբ, հոկտեմբերի 15-ին այստեղ եկաւ Թիֆլիսի մէջ յայտնի ըմբիշ Կուլա Գըզանելին։ Նա արդէն չորս մարդու հետ ըմբշամարտեց և չորսին էլ յաղթեց. դրանցից երկուսը ռուսներ էին և երկուսը Նոր-Նախիջևանցի հայեր։ Այստեղ էլ ըմբշամարտութեան ժամանակ ահագին աղմուկներ են յարուցանում, կռիւներ են լինում և հակառակորդները այս և այն ըմբշի մասին շատ անգամ սուտ լուրեր են տարածում»։

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են. «Լսում ենք, որ Նոր-Նախիջևանից հրաւիրում են պ. Կարա-Մուրզային՝ յանձնելու նրան տեղական մի քանի երաժշտական գործեր, և ինչպէս ասում են, պ. Կարա-Մուրզա մտադիր է համաձայնութիւն յայտնելու։ Շատ ցաւալի է, որ Բագուի հայ հասարակութիւնը պիտի զրկվի պ. Կարա-Մուրզայից, որը ահա հինգ տարի է գործում է Բագւում երաժշտական ասպարիզի վրա և մեծ արդիւնքներ է ցոյց տուել։»

—

ՂՈՒԲԱՅԻՑ մեզ գրում են։ «Հայոց դպրոցի ուսուցչական խումբը աշխատում է կենդանացնել դպրոցին կից եղած գրադարանը,—հարստացնելով նրան թէ գրքերով, թէ լրագիրներ բերել տալով, որպէս զի այդ միջոցով ընթերցասիրութիւնը տարածվէր Ղուբայի գործակատարների և անգրագէտ դասակարգերի մէջ։ Այդ պատճառով էլ հրաւէր եղաւ երիտասարդներին և գործակատարներին, որ մասնակցեն այդ գործին. 15 ստորագրութիւն իսկոյն գոյացաւ և շարունակվում էր քաղաքի մէջ։ Մի քանի նկատողութիւնների արժանի է ուսուցիչների վարմունքը։ Նրանց ասելով պիտի պարտաւորեցնեն իւրաքանչիւր յաճախողին տալ տարեկան անդամական վճար 6 րուբլի, ուրեմն ամսական 50-ական կոպէկ։ Այդ, մեր կարծիքով, ծանր պիտի համարվի նոյն իսկ մեծամասնութեան համար։ Կան շատերը երիտասարդներից, որոնք չքաւոր են և նրանց համար դժուար կը լինի տարեկան 6 րուբլի վճարել. մնում է յոյսը փոքրամասնութեան, հարուստների վրա,—որոնցով ևս գործը գլուխ չի գայ և նպատակը իրագործված չի լինի։ Հարկաւոր է այնպէս անել որ մատչելի լինի նոյն իսկ չունևորների համար։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

—

Վիլհէլմ կայսրի վերջին ճանապարհորդութիւնը դէպի Կ. Պոլիս կրկին անգամ ուշադրութիւն գրաւեց մի վաղուց յայտնի երևոյթի վրա, այն է՝ այն ազդեցութեան վրա, որը ունի և աշխատում է ունենալ Գերմանիան Օսմանեան պետութեան մէջ։

Այդ ազդեցութիւնը այնքան էլ քաղաքական չէ, որքան, եթէ այսպէս կարելի է ասել՝ կուլտուրական։ Գերմանական կառավարութիւնը շատ լաւ ըմբռնել է, որ իր քաղաքական հանգամանքների պատճառով, կամ թէ այն պատճառով, որ նրա շահերը անմիջապէս չեն շփվում Թիւրքիայի շահերի հետ, և ինքը չէ տիրապետում այնպիսի երկիրների, որոնք մօտ լինեն Թիւրքաց սահմաններին, չէ կարող այնպիսի ներգործութիւն ունենալ Թիւրքիայի վրա ինչպիսին ունի, դիցուք Անգլիան, որը արդէն շատ սերտ կերպով է կապված Թիւրքիայի հետ՝ իր տիրապետած երկիրներով։

Հէնց այդ պատճառով գերմանական կառավարութիւնը աշխատեց Թիւրքիայի վրա իր ազդեցութիւնը մեծացնել մի ուրիշ՝ դուցէ աւելի հաստատ միջոցով, այն է կուլտուրական եղանակով։ Գերմանիան այդ չէր կարող չանել, որովհետև Թիւրքիայի ապագայի մէջ նա ուզում է դեր խաղալ։ Եւ ահա վերջին տասնեակ տարիների ընթացքում բազմաթիւ գերմանացիներ Կ. Պոլիս և Թիւրքիա գալով, յանձն առան զանազան բարձր պաշտօններ՝ թէ ֆինանսական, թէ զինուորական, և թէ նոյն իսկ երկրի վարչական բաժնում։ Այժմ արդէն մատներով չեն համարվի այն գերմանացի փաշաների և բէյերի անունները, որոնք իրանց գերմանական անուան կողքին կպցրել են արևելեան փաշա կամ էֆէնդի տիտղոսը, և այնքան ոյժ են ձեռք բերել, որ ուղղութիւն են տալիս Թիւրքաց ֆինանսական և զինուորական գործերին։ Դրանց ազդեցութիւնը այնքան մեծ է, որ Վիլհէլմ կայսրը մի առանձին հրճուանք զգաց տեսնելով գերմանական ազդեցութեան պտուղները Բոսֆորի ափերում։ Ահա այդ նոյն կուլտուրական ազդեցութիւնը մեծացնելու նպատակով է, որ Գերմանիան վաղուց մտադիր է գերմանական գաղթականութիւններ, կօլօնիաներ հիմնել Թիւրքաց պետութեան սահմաններում, և Փոքր-Ասիայի զանազան նահանգներում։

Դա մի հաստատ, դրական և զօրեղ միջոց է, որ ձեռք է առել գերմանական կառավարութիւնը, և անկասկած այդպիսի միջոցներով նա աւելի ներգործութիւն կարող է ունենալ Թիւրքիայի վրա, քան թէ լոկ դիպլօմատիական միջոցներով, ինչպէս այդ անում են եւրօպական մի քանի պետութիւններ։

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Զմիւռնիա, հոկտեմբերի 21-ին

Շուրջ երկու տարի է, որ չունենք առաջնորդ, և թերևս քանի մը ամիս ևս նոյն կացութեան մէջ գտնուինք, քանի որ գաւառական ժողովը կը հետևի երկդիմի ընթացքի մը. ամեն ոք կը հարցնէ թէ արդեօք ինչու համար կը յետաձգուի ընտրութիւնը, քանի որ պատրիարքը հրահանգ տուած էր տեղապահին, Կ. Պոլիս գտնուած միջոցին, որ Զմիւռնիա վերադարձէն ամիս մը վերջ անպատճառ կատարէ ընտրութիւնը։ Ահա երկու ամիս է անցել այն օրից, ընտրութեան խօսքն իսկ չը լինիր, թէև ժողովուրդը կը յուզվի գաւառական ժողովի երկդիմի ընթացքէն։ Այժմ գաւառական ժողովը երկու կուսակցութեան բաժանված է, մին կաշխատէ ընտրել տեղապահին, իսկ միւսը կը հակառակի նրա ընտրութեան, նոյնպէս նախկին վարչութիւնը և նրա կուսակցութիւնը բոլորովին հակառակ են տեղապահի ընտրութեան. եթէ երբէք տեղապահի ընտրութիւնը յաջողի, նա հակառակ կուսակցութիւն մը պիտի գտնէ իր դիմաց, հետևաբար չը պիտի լինի արդիւնաւոր նրա պաշտօնավարութիւնը, և բնական է, որ նորէն սկսին երկպառակութիւնք. այն ժամանակ պիտի գտնուինք ճիշդ այն յուզեալ վիճակին մէջ, յորում կը գտնուէինք երկու տարի առաջ։ Պէտք է այժմէն կանխատեսել այս ամեն ձախողութիւնք, որ կրնան ծանր հետևանքներ ունենալ. ուրեմն պէտք է ընտրութիւնը կատարել առանձին մի այնպիսի եկեղեցականի, որ կարող լինի երկու կուսակցութեանց գոհացնել։ Այս է միակ միջոցն, որով կարելի կը լինի ապագայ խռովութեանց առաջն առնել։ Չը պէտք է կուսակցական հին վէճերով ժամանակ կորուսանել, կենսական խնդիրներ երեսի վրա կը մնան։ Ազգային պարտքերի և կրթական խնդիրը մտահոգութիւն պատճառող հարցեր են. ազգային պարտքը 9,000 ոսկու բարձրացել է. կըսուի, որ դիզուած է նախորդ վարչութեան օրով, եթէ այսպէս շարունակէ տոկոսների բարդումը, ժամանակ մը յետոյ ազգը դժուար կացութեան մէջ պիտի գտնվի. պէտք է անցեալէն փորձուել։ Ահա Երուսաղէմի պարտքը ունենք մեր աչաց առջև իբրև օրինակ, որ արդիւնք է յոռի մատակարարութեան և անտարբերութեան։ Նոյն կացութեան մէջ կը գտնուի մեր ազգային պարտքը, սրանից վեց եօթ տարի առաջ պարտքը միայն 4500 ոսկի էր. յոռի մատակարարութիւնը և անտարբերութիւնը զայն բարձրացուց 9000 ոսկու, և եթէ ներկայ անտարբերութիւնը շարունակուի, ապագային մէջ ազգը դժուար կացութեան մէջ պիտի գտնուի։ Այժմէն պէտք է միջոցներ խորհել այդ դժբաղդութեան առաջը առնելու համար. ըստ մեզ լաւագոյն միջոցն է յանձնախումբ մը կազմել ազդեցիկ անձերէ բաղկացեալ, որոց պաշտօնը լինի ուսումնասիրել այն միջոցները, որով կարելի կը լինի պարտքը հատուցանել։ Եթէ քաղաքիս երևելի դրամատէրները մասնակցեն սոյն յանձնախմբին, մեծ յոյս ունենք որ կարգադրի սոյն խնդիրը։

Կրթական խնդրին գալով մենք արդէն առիթ ունեցանք գրելու երկսեռ վարժարանների յետադէմ վիճակի վրա, բայց յոյս ունենք որ անոնք զգալի առաջադիմութիւններ կանեն շնորհիւ նոր տեսչութեան, որ արդէն պաշտօնի գլուխ անցած կաշխատի լաւ դրութեան մէջ դնելու երկսեռ վարժարանները։

Մ. Գ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Հռոմից գրում են, որ իտալական մինիստր-նախագահ Կրիսպի շուտով Բերլին է ուզում գնալ՝ իշխան Բիսմարկի հետ քաղաքական մի քանի հարցերի առիթով տեսնվելու համար։

—Ամերիկական մի քանի լրագիրներ հաղորդում են, որ գուցէ 1892 թւականի համաշխարհային ցուցահանդէսը փոխանակ Նիւ-Եօրկում լինելու, կը լինի Չիկագօյում։

—Վիեննայի մի քանի լրագիրներ պնդում են, որ Վիլհէլմ կայսրի Կ. Պոլիս գալու գլխաւոր նպատակներից մէկն էր Թիւրքիային եռեքպետեան դաշնակցութեան հետ միացնելը։ Ասում են, որ այդ միտքը աջողութիւն է գտել, թէև արտաքուստ Թիւրքաց կառավարութեան ղեկավարները շարունակում են խօսել Թիւրքիայի չէզոքութեան մասին։

—Կ. Պօլսում եղած ժամանակը Գերմանիայի կայսրը մի քանի գործեր է կատարել ի նպաստ Կրետէ կղզու։

—Գերմանական մամուլը առանձին ուշադրութեամբ է հետևում կոմս Կալնօկիի և իշխան Բիսմարկի տեսակցութեան։ Դիպլօմատիական շըրջաններում ներկայումս այլ ևս ուրիշ նորութիւններ չը կան, բացի քաղաքական տեսակցութիւններից։

—«Times» լրագիրը վերջին ժամանակներս մեծ համակրանքով է սկսել վերաբերվել դէպի Կօբուրգեան պրինցը և նրա ունեցած նախագծերը։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Աւստրիական էրցհերցոգ Իօհան վճռել է իրան նուիրել հրապարակախօսութեան։ Ամերիկական մի մեծ լրագիր նրան հրաւիրել է իբրև աշխատակից։

***

Սովորաբար ասում են թէ հարստութիւնը բաղդաւորութիւն է. ապա ինչ կասէք այն բանի համար, որ ամերիկացի մի այնպիսի հարուստ, Օլիվեր Հարրիսոն, որի հարստութիւնը միլիոններով է հաշւվում, այս օրերս ինքը իրան սպանեց....

***

Լոնդոնի լրագիրներից մէկը այս օրերս տպագրեց մի անգլիացի ոչ անյայտ գրողի գրուածքը, որի մէջ նա առաջ է բերում 35 երևելի մարդկանց կարծիքը անստորագիր հրապարակախօսութեան մասին։ Գլադստօն այն կարծիքն է յայտնում, որ ամեն մի յօդուած պէտք է կրի իր հեղինակի ստորագրութիւնը։ Ինքը Գլադստօն միայն երեք անգամ է անստորագիր յօդուած գրել, և այս միայն այն դէպքում, երբ իր պաշտօնական դրութեան պատճառով՝ մեծ անյարմարութիւն կար պարզ կերպով ստորագրելու անունը տպած յօդուածի տակ։

***

Պարիզի լրագիրների մէջ մի հասարակ միջոց է առաջարկվում այն դէպքերի համար, երբ լամպը ծուխ է անում,—հարկաւոր է թրջել ֆիտիլը թունդ քացախի մէջ, չորացնել նրան և ապա միայն գործածել։ Այդպէս անելով ստացվում է շատ պարզ լոյս։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ԲԵԼԳՐԱԴ, 31 հոկտեմբերի։ Այս գիշեր այստեղ եկաւ նախկին թագաւոր Միլան, նրան դիմաւորեցին կայարանում Ալէքսանդր թագաւորը, խնամակալները, մինիստրները, մի քանի օֆիցերներ և Թիւրքաց դեսպանը։ Թագաւորը համբուրվեց հօր հետ։ Ընդունելութեան դահլիճում թագաւորի և Միլանի մօտ ժողով եղաւ։ Նատալիա թագուհին մի քանի օրով ուղևորվեց Նիշ, որպէս զի չը պատահի Միլանին Բելգրադում։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 31 հոկտեմբերի։ Մեծ պասի չորրորդ շաբթին Պետերբուրգում բացվելու է խաղալիքների ցուցահանդէս, որը Ռուսաստանում

առաջինը կը լինի: Ցայտարարութիւնները կընդունվին Նոյեմբերի 15-ից մինչև յունվարի 1-ը: Էկսպօնէնտները կօգտվին ձրի բնակարաններով:

ՄՕՍԿՎԱ, 31 հոկտեմբերի: Նրգչուհի Բիֆանիին սպանող Օրլով դատապարտվեց տաժանակիր աշխատանքների 10 տարով:

ՍՕՖԻԱ, 31 հոկտեմբերի: Ազգային ժողովը ձայների ահագին մեծամասնութեամբ ընդունեց Կօբուրգեան պրինցի ճառի պատասխան—ուղերձը: Ուղերձը ճառի հետ մեծ նմանութիւն ունի:

ԱԹԷՆՔ, 31 հոկտեմբերի: Ուէլսի պրինցը ուղևորվեց Աթէնք: Կրետէի հարցի վերաբերեալ վիճաբանութիւնների ժամանակ Տրիկուպիս յայտնեց, որ երբ և իցէ Յունաստանը հանդէս կը գայ Կրետէի իրաւունքները պաշտպանելու համար, որ մինչև այժմ Յունաստանը ցանկանում էր բարեկամական յարաբերութիւններ պահպանել Թիւրքիայի հետ. բայց Կրետէ կղզու վրա տեղի ունեցած վերջին անցքերից յետոյ Յունաստանը չէ կարող համերաշխ գործել Թիւրքիայի հետ:

ՊԱՐԻԶ, 31 հոկտեմբերի: Այն լուրը, որը վերաբերում է գեներալ Բուլանժէի Ջերսի կղզուց հեռանալուն, հերքվում է: Հրատարակված է Բուլանժէի մանիֆէստը, որով յայտարարվում է, թէ սահմանադրութեան վերաքննութեան գործը անաջողութեան չէ հանդիպել. միայն յապաղումն է տեղի ունեցել. ազգային կուսակցութիւնը կը շարունակէ իր կռիւը՝ ազգային և խաղաղասիրական հանրապետութիւնը ամրապնդելու համար: Իր աքսորավայրից գեներալ Բուլանժէ կը գործէ իր բարեկամների հետ միասին:

ՊԱՐԻԶ, 31 հոկտեմբերի: Մինչև այժմ ոչ մի ցոյց չէ եղել: Շատ զինուորներ են հանդէս բերված, նպատակ ունենալով թոյլ չը տալու որ պատգամաւորների ժողովի մօտ բազմութիւն խռնվի:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ

Հոկտեմբերի 31-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ— .	94 ր.	80	›
Բերլինի վրա 100 մարկ — . .	46 ›	80	›
Փարիզի վրա 100 ֆրանկ — . .	37 ›	60	›
Ոսկի — արժէ — . .	7 ›	65	›
Մաքսային կուպօններ — . .	152 ›	25	›
Արծաթ — — — . .	1 ›	10	›
Բօրսային զիսկօնտներ — . . .	6 և	7%	›
Պետակ. բանկ: 5% տոմս 1-ին շրջանի	99 ›	—	›
— — — — 2-րդ —	99 ›	—	›
— — — — 3-րդ —	99 ›	—	›
— — — — 4-րդ —	99 ›	25	›
— — — — 5-րդ —	99 ›	—	›
— — — — 6-րդ — .	99 ›	—	›
Նոր 4%	84 ›	—	›
Արևելեան 5% փոխառութ. 1-ին շրջ.	99 ›	25	›
— — 2-րդ —	99 ›	25	›
— — 3-րդ —	99 ›	50	›
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	247 ›	—	›
— երկրորդ —	227 ›	—	›
$5^1/_2$% ռէնտա.	101 ›	50	›
Ոսկեայ ռէնտա.	172 ›	50	›
Եօթերորդ կօնսոլիդ. փոխառ. . .	141 ›	25	›
Նոր երկաթուղային ռէնտա . . .	99 ›	50	›
5% գրաւական թղթեր կալուած.			
փոխ. կրեդ. ընկ. մետ.	147 ›	50	›
— — թղթադ. .	91 ›	87	›
Գրաւ. թղ. Ազնւ. բանկի . . .	98 ›	—	›
Գիւղական բանկի	101 ›	75	›
6% գրաւ. թղ. Թիֆլիսի—27 և 43տ.	— ›	—	›
— —Քութայիսի-18 և 43տ.	— ›	—	›
Ս. Պետերբուրգի քաղաքային օբլիգացիաներ	94 ›	87	›
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ. .	94 ›	—	›
Օդեսայի — — .	94 ›	—	›
Թիֆլիսի քաղաք. կրեդ. ընկ. օբլ. .	— ›	—	›

Ս. Պետերբուրգի բորսայի տրամադրութիւնը հանդարտ է:

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

Пріѣзжая ДАМА, окончившая курсъ въ Петербургской Консерваторіи, даетъ уроки **МУЗЫКИ**. Адресъ: Гановская улица, домъ Шахназарова, спросить въ магазинѣ Фрейманъ.

Թիֆլիս նոր եկած մի ՏԻԿԻՆ, որը աւարտել է իր ուսումը Պետերբուրգի երաժշտական կօնսէրվատօրիայի մէջ, տալիս է ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ դասեր: Հասցէն. Գանովսկայա փողոց, տուն Շահնազարովի, հարցնել Ֆրէյմանի մագազինում:

2—2

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ մէջ նոյեմբեր ամսի 22-ին, երեկոյեան 8 ժամին կը լինի աճուրդ (առանց կրկնաճրդի) կապալով տալու այժմեան դպրոցի ներքնայարկի մի սենեակ իր նկուղով, որ գտնվում է III Ալէքսանդրեան թաղում հին փոստային փողոցում: Պայմանաթուղթը կարելի է կարդալ Հոգաբարձութեան դիւանատան մէջ ամեն օր, բացի կիւրակէից և տօներից, ցերեկվայ ժամը 10-ից մինչև 12 ժամ:

1—3

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET COM.

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԷԼԻ և ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ:

Չորեքշաբթի, նոյեմբերի 8-ին, ԱՆԱՏՕԼԻԱ (ANATOLIE) շոգենաւը, նաւապետ ԲՕՇԷԼ (BOSCHEL) դուրս կը գնայ Բաթումից դէպի Տրապիզօն, Սամսօն, Կ. Պօլիս և Մարսէյլ: Տեղեկութիւնների մասին պէտք է դիմել ընկերութեան գործակալներին. Բաթումում Լէմլօզլուի տան, Նաբերեժնայա, և Թիֆլիսում Նախկին Արծրունի գալլերէում, № 114.

(Շ.) 2—3

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

ՌՈՒԴԿՕՎՍԿԻ—10—11 ժ. ներքին, երեխայոց և կանանց ց.
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԽՍԱՀԱԿԵԱՆՑ—$11^1/_4$—12 ժ. կանանց և երեխայոց ց.
ԲԵՆԿԼԵՎՍԿԻ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի ց. և սիֆիլիսի (միզապուժ. և տառմացաւի)
ԱՐՏԵՄԻԵՎ—12—1 ժ. երեքշաբթի, ուրբաթ և կիւրակի, կանանց ց.
ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ց. բացի կիւրակի:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

ԳԱԴՕՄՍԿԻ—$5^1/_2$—7 ժ. կաշուի ցաւերի և սիֆիլիսի.
ՓՈՒՂԻՆԵԱՆ—$5^1/_2$—$6^1/_2$ ժ. ներքին, երեխայոց և ջղային ց. (էլեկտրօտերապիա):
ԲԵՆԿԼԵՎՍԿԻ—7—8 ժամ.

Հիւանդանոցումն են մանկաբարձուհիք՝ Երեանցեան և Արտաղեան:
Ճար—50 կ.: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) համար փոխադարձ համաձայնութեամբ:

Հիւանդանոցի փոխ-վերատեսուչ ՌՈՒԴԿՕՎՍԿԻ

ՊԵՏՐՕՎՍԿԱՑԱ ԱԿԱԴԵՄԻԱՆ ԱՒԱՐՏԱԾ

ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

ՑԱՆԿԱՆՈՒՄ Է ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐ ՈՒՆԵՆԱԼ. համաձայն է պարապել գիմնազիական բոլոր առարկաներից, բացի հին լեզուներից: Համաձայն է և կրկնութիւններ անել: Հասցէն կարելի է իմանալ „Մշակի“ խմբագրատանը:

1—5

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՆԵՐՈՒՄ

վաճառվում են պակասեցրած գներով ԲԱՐՍԵՂ ԹԱՄԱԼԵԱՆԻ հետևեալ հրատարակութիւնները՝

ՀԱՄԼԷՏ

Ողբերգ. գինը 60 կոպ.

Է Լ Ի Զ Ա Յ Ի Վ Ի Շ Տ Ը

Գինը՝ 10 կոպ.

ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ ՄԱՆԻԻ ԹԱՂՈՒՄՆ

Գինը՝ 5 կոպ.

Այս գներով վաճառվում են միմիայն Թիֆլիսում:

2—6

Միակ խակական Րիգայի կունցեննեան խառի ԲԱԼՁԱՄ որի յատկութիւնը յայտնի է աշխարհիս բոլոր երկիրներում և «ընտիր» է ճանաչված բժշկական Դեպարտամենտից 4869 համարով:

Մօսկվա 1882

Գոյութիւն ունի 1845 թւից:

ՃՆՇՎԱԾ ԹԹԽՄՈՐ սիմինդրից պատրաստած: ՍՊԻՐՏ և մաքրած ԳԻՆԻ ՌՕՄ, ԿՕՆԻԱԿ, ԱՐԱԿ զանազան օղիներ և նաստոյկաններ ՆԱԼԻՎԿԱՆԵՐ և ԷՍԷՆՑԻԱՆԵՐ Ֆրանսիական օղի, կիւմմէլ արտասահմանեան լիկերներ և այլն

Ա. ՎՕԼՖՇՄԻՏ, ՌԻԳԱ

Արժանացաւ բոլոր համաշխարհային և այլ ցուցահանդէսներում ամենաբարձր պարգևների:

Արգիւնքները գտնվում են բոլոր գինեվաճառանոցներում:

Պրէյս-կուրանտները ուղարկվում են ձրի:

3—10 (Հ.) 2 №

ՊՐՕՎԻԶՕՐ **Ա. ՇՏԷԽԷՐԻ** ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

ԱՏԱՄՆԵՐԻ ՑԱՒԻ ԵՒ ՓՉԱՆԱԼՈՒ ԴԷՄ

ՊՕԴՕԼԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱԴԵՂ ԿԱԹԻԼՆԵՐ 50 ԿՕՊ.
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՕԿԱՑԻՆԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱՑԻՆ ԷԼԻԿՍԻՐ 80 ԿՕՊ.
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԱՏԱՄՆԱՅԻՆ ՓՈՇԻ 30 ԿՕՊ.

ЗУБНЫЯ КАПЛИ: кор. 50 к.
ЗУБНОЙ ПОРОШОКЪ: кор. 30 к.
ЗУБНОЙ ЭЛИКСИРЪ: фл. 80 к.
А. ШТЕХЕРЪ

ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՀԵՍՏ. ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ՝ կովկասեան դեղավաճառատան, և պ. պ. Շահպարոնեանցի, Մակկէրի, Սէնչիկօվսկու և Ազմուրովի դեղատներում. ԲԱԳՈՒԻ մէջ, Բէկկէրի մօտ, ՔՈՒԹԱՅԻՍՈՒՄ՝ կօկօշկեմի մօտ, ՍՏԱՎՐՕՊՕԼՈՒՄ, Բրօխնօցկու մօտ և ԵԿԱՏԵՐԻՆՕԴԱՐՈՒՄ:

37—52 (Հ.)

UN ANGLAIS donne des leçons de langue anglaise. S'adrésser au bureau de la Rédaction du journal arménien le ‹Mschak›.

АНГЛИЧАНИНЪ даетъ уроки англійскаго языка. Обратиться за адресомъ въ редакцію газеты ‹Мшакъ.›

ՄԻ ԱՆԳԼԻԱՑԻ տալիս է անգլիական լեզուի դասեր: Դիմել ‹Մշակի› խմբագրութեան:

5—10 (Հ.)

Մի հայ **ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ**, որը արտասահմանեան մի դպրոցում ուսում առած է, որը հմուտ է անգլիերէն, ֆրանսերէն, հայերէն և թիւրքերէն լեզուների, ցանկանում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ կամ յիշեալ լեզուների մասնաւոր տներում դաստատու լինել, կամ որ և է առևտրական հիմնարկութիւններում հաշւապահութեան և օտար լեզուների գրագրութեան պաշտօն վարել:

4—10

Մի գերդաստան

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է ԳԻՇԵՐՕԹԻԿՆԵՐ:

Դիմել հետևեալ հասցէով. Սօլօլակ՝ Գանօվսկի փողոց, տուն Շաղինեանցի № 25.

9—10

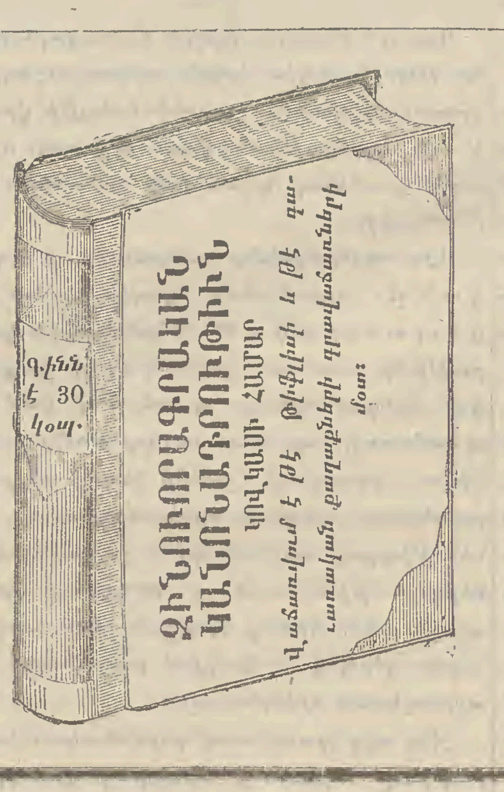

Въ редакціи газеты „МШАКЪ“ продаются слѣдующія брошюры: 1) „Экономич. Положеніе Турецкихъ Армянъ“, публич. лекція Д—ра Г. Арцруни, перев. съ арм. А. Аракелянца. Цѣна 25 к. 2) Die Economische Lage der Armenier in der Türkei, ein öffentl. Vortrag von Dr. Grigor Arzruni, übersetzt von A. Amirchanjanz. Preis 25 k. 3) Die Hungersnoth in Türkisch-Armenien, ein Vortrag von Dr. Grigor Arzruni, übersetzt von Amirchanjanz. Preis 20 kop.

Иногородные, желающіе получить брошюры, благоволятъ присылать по 30 коп. почтовыми марками, за каждую брошюру.

Адресъ. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ“ или Tiflis, Redaction „Mschak“. (Ե)

Дозволено цензурою, Тифлисъ 1 Ноября 1889 г. Типографія Канцеляріи Главноначальствующаго Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовск. ул. д. каз.